

כגון דמפסיק לוגמא, אצל בלל"ה טבל וחולין מעורבין זכ"ו. וי"ע
הא שהשמיט זאת הרמב"ם. ואדרבה משמע מדבריו דלולין רק
באר מקום עמידת האילן עצמו, וכל שהאילן עומד בחו"ל פטור
מתרו"ם אף שהוא עומד בתוך ט"ו אמה לארץ, וע"ש מש"כ
בזה. אכן לפמש"נ ח"ש. דהרמב"ם לשיטתו, דפסק כהירושלמי
אליבא דרבנן, דהאילן הוא גופיה אדמת הפרי, וקרינן ביה משו"ה
כל גידולין מאדמתך. וא"כ פשיטא דליהא לדעולא, אלא מנא
גולה, והוא שפיר אמר רי"ח שעל מנת כן הנחיל יהושע, שיהא
רשות לסמוך ולא יהיה גולן. וא"כ לענין תרו"ם שפיר כתב
הרמב"ם דלולין באר מקום עמידת האילן עצמו ודו"ק'.

עמידת האילן עצמו אם נאריך אם נחול, וי"ע מהא דאיתא
בבב"ב דף כ"ו דאם אף הוא בתוך ט"ו אמה לארץ, טבל וחולין
מעורבין זכ"ו, אם לא היכא דמפסיק לוגמא, אצל בלל"ה השרשין
יונקין גם מא"י ולא מיפטר לגמרי. ואע"ג דהסוגיא קיימא התם
אליבא דעולא דאמר אילן הסמוך למיאר בתוך ט"ו אמה אין
מביאין ממנו בכורים, ואין קיי"ל כדרי"ח דמביאין, אצל הרי
טעמא דרי"ח מצואר התם, משום דע"מ כן הנחיל יהושע את
הארץ, וא"כ הרי אין זה שייך רק לענין בכורים דתלי דדן גולה
ואדמתך, ולא לענין חיוב תרו"ם שתלי דדן ח"י. וכ"ה להדיא
בחידושי הרמ"ה לבב"ב, דלענין חיוב תרו"ם נרימין לאוקמא לכ"ע

סימן ב

בדין קדושת א"י וסוריא

א

כתוב כאן אלא לזרעך נתתי, כבר נתתי. ע"כ וקשה, מ"ט באמת
לא השיב כן ר"א לר"ע. ונראה, דרק ר"א לטעמיה היה יכול
להשיב תשובה זו לר"ע, אצל לרבנן ח"י תשובה ומשום כך לא
השיב כן לר"ע.

דהנה במס' ב"ב ק' א' תניא דר"א סבר הילוך קונה. ואמר
ר' אלעזר, מ"ט דר' אליעזר, דכתיב באצורה אבינו קום
התהלך בארץ לארצה ולרצח כי לך אחננה ורבנן, התם משום
חציבותא דאצורה הוא דקאמר ליה הכי כדי שיהא נוח לכבש

ברפ"ב דחלה פליגי ר"א ור"ע בפירות חו"ל שנכנסו לארץ
ונתגלגלו שם, דר"ע מחייב בחלה מקרא דשמה.
ואיתא בירושלמי הוצא צר"ש שם, כך משיב ר"ע את ר"א, אין
את מודה לי בשעה שנכנסו ישראל לארץ ומלאו קמחין וסלתות
שהן חייבין בחלה (דכתיב בצואכס, מיד תהיו חייבין בחלה. פ"מ).
ולא גידולי פטור הן. והוא מקבל מנייה. ח"ר יוסי, תמימי אף
ר"ע מוסיף את ר"א והוא מקבל מנייה. תמן עד שלא נכנסו
לה למפריעה ירשו. דח"ר הוצא בשם רשב"ג, לזרעך אתן אין

שמעת מריו"ח שאין השרשים ממש לענין ביכורים, או בערלה הויתון
קיימין, פ"י שהייתם עוסקין בדין ערלה. והזכיר ענין ביכורים, וסובר
אתה שהוא אומר לענין ביכורים. אבל באמת לא אמר אלא לענין
ערלה. אבל בביכורים אכתי לא ידעינן אם יש בהן ממש או לא. (וזה
היפך מפירוש הרידב"ז שפירש, ששאלו ר"ז בפירוש שמעת לענין
ערלה או דילמא לא אמר רי"ח אלא לענין ביכורים, משום שע"מ כן
הנחיל יהושע את הארץ, אבל לענין ערלה י"ל דשרשים יש בהן
ממש). וי"ל דר"ז אויל בזה לטעמיה. דלדידיה שפיר אפשר לומר כר'
יהודה דעבד האילן קשין וכמש"נ בדברינו למעלה, וא"כ א"א לומר
שרשים אין בהם ממש. דאדרבה השרשים הם עיקר. וא"ש נמי המשך
דברי ר"ז, שהגרי"ז ז"ל הביאם ולא טרח לפרשם, אמר ר"ז הדא
דתימר שרשים אין בהם ממש בששרישו מחו"ל לארץ אבל
מהשרישו מארץ לחו"ל יש בהן ממש. ופ"י הגר"א והרידב"ז משום
דאזלינן לחומרא. והיינו, דמספקא ליה לר"ז אי אמרינן מדינא שרשים
אין בהם ממש. והיינו אי הלכה כרבנן או כר' יהודה.

אבל דא עקא, דמוכח בירושלמי דאין הכונה כלל בהא דשרשים
אין בהן ממש כפי הגרי"ז ז"ל. לומר דאזלינן באר מקום עמידת עיקר
האילן. דהא מייתי לה אדינא דילדה שסיפקה בזקנה. דלא חש לומר
שמה השרישה הילדה עד שלא תתאחה מן הזקנה. משום דשרשים
אין בהן ממש ועיקר היניקה מן הזקנה. ומה זה ענין להליכה אחר
מקום עמידת עיקר האילן, אתמהא.

ו. והנה גם הגרי"ז ז"ל מסיק כן בדעת הרמב"ם דלדינא אזלינן באר
מקום עמידת האילן עצמו ולא איכפת לן מן היניקה. אלא שהוא ז"ל
תלה הדבר במחלוקת אב"י ורבא בגיטין ע"ש בדבריו. והנה בסוף
דבריו כתב וז"ל, ועיין בירושלמי פ"ק דערלה ר"י בשם ר' יוחנן
שרשין אין בהן ממש וכו'. אמר ר"ז הדא דתימר שרשין אין בהן
ממש, בהשרישו מחו"ל לארץ, אבל מהשרישו מארץ לחו"ל שרשין
יש בהן ממש ע"כ. הרי להדיא דעיקר מילתיה דר"י הוא, דשרשים אין
בהן ממש ולא משגחינן בשרשים רק בעיקר האילן. ולא רק לענין
ביכורים בלבד משום דע"מ כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ, אלא
גם לענין תרו"ם התלויים בדין א"י וחו"ל ג"כ ס"ל לר"י דשרשים אין
בהם ממש. וזה להדיא כמש"כ עכ"ל.

והנה, אם באמת כך הוא הפשט בלשון הירושלמי שרשים אין בהן
ממש דלא משגחינן בשרשים רק במקום עמידת עיקר האילן, הנה
למש"נ בדברינו י"ל, דהירושלמי באמת מפרש כך בדברי ר' יוחנן,
דהטעם דמביא ביכורים הוא משום דשרשים אין בהן ממש,
דהירושלמי לטעמיה, דלרבנן האילן נחשב כחלקת אדמה ושפיר קרינן
ביה כל גידולין מאדמתך וכמש"נ. ובאמת הירושלמי לא הזכיר כלל
בטעם ר' יוחנן שע"מ כן הנחיל יהושע את הארץ. אבל לדעת הבבלי
אאל"כ וכמש"נ. ויש לפרש ע"פ דרכנו, מה דאיתא שם בירושלמי, ר'
יוסי בשם ר' יוחנן שרשים אין בהן ממש, אמר ר"ז לר' יוסא בפירוש
שמעתנא מן דר' יוחנן, או בערלה הויתון קיימין, ואידכרת הדא
מילתא בביכורים ואמר שרשים אין בהן ממש. ופירש הגר"א. בפירוש

כך אמר הקצ"ה לאברהם, לורעך אתן את הארץ הזאת וכו'. אמר להם הקצ"ה, כך אמרתי לו, לורעך נתתי, אמת, לכשיקרו שבעה עממים מתוכה. והנעני והפריז או יושב בארץ, עד עכשיו מתבקש להם זכות בארץ ע"כ. זה קוטר לכאורה לדרשת הירושלמי.

איברא דהפר"ד בדרוש ט' פירש, לאברהם קנה רק קנין הגוף, ואילו ק"פ נשאר לו' אומות עד כיבוש יהושע. והארץ בזה בצאר יתחק חו"ד סי' ל' ע"ש. וכ"כ חו"א שביעית סי' כ"א סק"ה ח"ל, אמרו בגמ' ע"ז נ"ג ב' דא"י ירושה היא ואין אדם אוסר דבר שא"ש. ובר"ה י"ג א' קרי ליה קציר נכרים. ופירשו בתוס' שם, דניתנה לאח"כ גוף מהיום ופירי כשישלם עון האומרי ויירשו הבנים הארץ עכ"ל. ולפ"ז הרי שפיר י"ל לפי דרכנו, דאליבא דר' אליעזר קנה אברהם גם ק"פ חו"א היא דרשת הירושלמי, ואילו דרשת המדרש אח"כ כרבנן, ואליבא דר' קנה אברהם רק קה"ג ולא ק"פ. וא"ש מה טעם לדיחו הקמחין והסלחות נחשבו גידולי פטור. אבל אם כן אף האשרות נמי, וכמש"ש הבאר יתחק ח"ל, זה ברור, דאם עלו אילנות מאליהן בשדה, דשייכים לבעל הפירות, דמה לי אם עלו פירות מהאילן או עלו אילנות מהארץ, דהכל הוא בכלל פירות וכו', א"כ האילנות שגדלו מן הארץ אחר שקנה אברהם שייך לו' עממין, משום דהם בכלל הפירות דשייך להו וכו' ע"ש בארוך. ועכ"ל כמו שכתבנו, דסוגיא דע"ז אולא אליבא דר"א.

מיהו תוס' וס"ר בגמ' דר"ה שם הביאו סוגיא דע"ז בפשיטות, לכן נראה לומר דברינו בלשון אחרת, והיא, בהקדם דברי הגרש"ק ז"ל בקונט' מערכת הקנינים סי' ב' ח"ל, לשיטת הרשב"א בקידושין ס"ג דסובר דצמעכשיו לר"מ נגמר הקנין לגמרי כמו לדין בדבר שבא לעולם, היינו רק, דכמו דמהני לענין אם נקרע השטר כמ"כ מועיל לענין חזרה דלא מצי לחזור וכו'. וכלל זה הוא לריו"ח, כל מעשה שלא נגמר נקרא דיבור ואחי דיבור ומצטל דיבור וכו'. והנה בזה האופן שהמעשה נגמר מעכשיו מלד הקנאת הבעלים ואין חסרון אלא וכו'. עיקר דינו של ר"מ הוא דמהני מעשה הקנין של עכשיו שע"י הקנין של עכשיו חכה בשדה בשעה שיקחנה המוכר וכו' עכ"ל. וכבר הארכנו בזה בהרבה מקומות, והוספנו בזה בכ"ד כלל גדול, דכל כה"ג שהחלות כבר קיימת בזה אלא שמעוכבת מחמת חסרון אחי תנאי מללאת אל הפועל, אזי כשהיא יולדת אל הפועל, הרי היא חלה למפרע למשך כל אותו הזמן שהיתה קיימת בזה, והבאנו הרבה ראיות לדבר. והנה בחו"א שם כתב ח"ל, יש לעיין, לאחר שגלו ישראל וקנו הארצים בכבוש מלחמה וראש ונשתקע שם הבעלים, אי חשיבא הארץ של ישראל מלד הבטחת שמו ית' להשיבה אלינו, והוי הגוף שלנו וכו', או דילמא שאין מתנתו של אה"ע"ה אלא עד שיכנסו לארץ וכו'. אבל לאחר שגלו ופקע קנינם אין לישראל זה שום קנין עד שישובו ויחלו וכו'. ומהרש"ס בפירוש הירושלמי שביעית פ"ו כתב בשם הגאונים ז"ל, דגויים שהחזיקו בה אין להם חזקה. דקיי"ל קרקע אינה נגזלת ואינה נחמשת לעולם, וא"י בחזקתנו עומדת לעולם, ואע"פ שאין לנו שם שלטון. ואם הכונה משום שניתנה לנו יחא. אבל טעם קרקע אינה נגזלת אינו מוזן דהלא קיי"ל דכיבוש מלחמה קונה ואם

לפני בניו. נמצא, דרך ר"א לטעמיה היה יכול להשיב לר"ע דא"י למפרע ירושה, אבל אליבא דרבנן דקיי"ל כוונתו ראינו של ר"ע במקומה עומדת.

ומה דאמרין בפ' יש נוחלין קי"ט א' א"י מוחזקת היא, אינו ענין לכאן. דהתם איירין לענין דין ראוי ומוחזק לענין זכורה, וכבר כתבו תוס' ב"ב קכ"ג ב', דמכירי כהונה חשיב שפיר מוחזק ולא ראוי, אע"פ שעדיין לא קנה הכהן והבעלים יכול לחזור בו מ"מ כל כמה דלא הדר ביה הוי מוחזק לענין זכור. ובר מן דן, ז"ל הרשב"ם שם, מוחזקת היא ליוצאי מצרים כדכתיב ונתתי אותה לכם מורשה, כלומר, אני נתתיה לכם ירושה עכ"ל. וא"כ אין לזה ענין כלל עם ירושת אברהם (מיהו הרמ"ה שם פירש מוחזקת מאבותיהם והבאנו דבריו לקמן).

מיהו בגמ' ע"ז נ"ג ב', אמר רב, ישראל שזקף לזנה להשתחוות לה ובא גוי והשתחוה לה, אסרה, א"ר אלעזר, כתחלה של א"י, דאמר רחמנא ואשריהם תשרפון באש. מכדי ירושה היא להם מאבותיהם ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו וכו', אלא מדפלתו ישראל לעגל גלו אדעתיהו דניחא להו בע"ז וכו' ע"ש. אבל נראה פשוט, דר' אלעזר אצל בזה לטעמיה בגיטין מ"ז א'. דאיתמר התם, אמר רבה, אע"פ שאין קנין לגוי בא"י להפקיע מידי מעשר שנאמר כי לי הארץ לי קדושת הארץ, אבל יש קנין לגוי בא"י לחפור בה צורות שיחין ומערות וכו'. ור' אלעזר אמר, אע"פ שיש קנין לגוי בא"י להפקיע מידי מעשר שנאמר דגנך ולא דגן גוי. אבל אין קנין לגוי בא"י לחפור בה צורות שיחין ומערות שנאמר לה' הארץ וכו'. ופירש שם הרשב"א, דא"ל להיות לו לגוי קנין הגוף בא"י אלא ק"פ בלבד ע"ש. וע"כ היינו מפני שא"י קנייה להם לישראל מאבותיהם, ואיני רואה הבדל בין דין חפירת צורות לבין הך דינא דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, דתרווייהו תלויין בצעלות הממוניות, ולא בקדושת הארץ. וירושת אברהם שייכא לענין הצעלות הממוניות. משא"כ לענין קדושת הארץ, דהיינו קדושת מלות התלויים בארץ כגון תרומות ומעשרות, מה מקום לקנין אברהם בזה, שעדיין לא נתנה תורה ולא היה עם ישראל ח"פ. ומעתה נחלה לנו עיקר טעמו של ר' אלעזר, דאילו בזה לטעמיה, דס"ל כר' אליעזר דאברהם אבינו קנה את א"י בהילוך. דהא ר' אלעזר הוא דהיב בגמ' ב"ב טעמיה דר' אליעזר וכו"ל, נמצא ר' אלעזר במס' גיטין ובמס' ע"ז לטעמיה במס' ב"ב. (ומדויק בזה להפליא מה שרש"י שם בע"ז הביא הפסוק כי לך אחננה שהוא פסוקו של ר' אליעזר).

ואל תחמה על החפץ דהגמ' בע"ז מסתם לה סתומי, דכלא"ה יש מן הראשונים שאמרו דהך סברא דא"ר אלעזר, מכדי א"י ירושה היא להם מאבותיהם ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אינה מוסכמת, אלא אח"כ כמ"ד דאפי' ע"י מעשה אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ואין לא קיי"ל הכי. ע"ש ברית"א ובחי' הר"ן וס"ר. וע"ע בטו"א ר"ה י"ג א' דר' אלעזר אצל לטעמיה דס"ל יש צריכה. והרי אין קיי"ל א"כ. והגמ' בע"ז מסתם לה סתומי.

ובר מן דן, הנה בב"ר פמ"א עה"פ ויהי רצ וכו', היו אומרים להם רועי אברהם הותר הגזל, היו אומרים להם רועי לוט,

למפרע היינו דלחחר כבש חל קנים למפרע, דלפמ"ז וז דעת רבנן ולא דעת ר' אליעזר. ועמ"כ הרמ"ה ז"ל צ"ק ק"ט א' דאגל"מ דמעיקרא וכו' זה האבות, וה"ל כמאן דקאמי ליה לאינש דקרקע מהיום ולאחר זמן פלוני ע"ש. ועל כרחק לשונו ז"ל נרץ להתפרש על דרך מש"כ, דאלי"כ אין פירוש לדבריו דו"ק.

ב

גיטין מ"ז א', אמר רבה, אע"פ שאין קנין לגוי צא"י להפקיע מידי מעשר, שנאמר כי לי הארץ, לי קדושת הארץ. אבל יש קנין לגוי צא"י לחפור בה בורות שיחין ומערות, שנאמר השמים שמים לה' והארץ נתן לגוי אדם. ורבי אלעזר אמר, אע"פ שיש קנין לגוי צא"י להפקיע מידי מעשר, שנאמר דגן ולא דגן גוי. אבל אין קנין לגוי צא"י לחפור בורות שיחין ומערות, שנאמר לה' הארץ כו'. אמר רבה, מנא אמינא לה, דתנן, הלקט והשכחה והפאה של גוי חייבין במעשר אלא"כ הפקיר כו'. טעמא דהפקיר, הא לא הפקיר חייב כו'. ת"ש ישראל שלקח שדה מגוי עד שלא הציאה שלש וחזר ומכרה לו משהציאה שלש, חייבת במעשר, שכבר נתחייבה. נתחייבה אין, לא נתחייבה לא. הצ"ע בסוריא, וקסבר כיבוס יחיד לאו שמיא כיבוס. ת"ש ישראל וגוי שלקחו שדה בשותפות כו', דכ"ע יש קנין לגוי צא"י להפקיע מידי מעשר, ה"נ בסוריא.

והנה שמעינן מסוגין תרתי. חדא, דבסוריא למ"ד כיבוס יחיד לאו שמיא כיבוס, מודה רבה דיש קנין לגוי להפקיע מידי מעשר. ועוד, דאע"ג דמפורש בגמ' מנחות ל"א א' דאפילו למ"ד יש קנין לגוי צא"י להפקיע מידי מעשר, חייבין מיהא מדרבנן. אבל בסוריא אף חייב דרבנן ליכא.

והנה צה"ת וצנהג"ר יו"ד סי' של"א, נדדו לומר, דצוה"ז דצטלה קדושת הארץ ה"ל א"י כסוריא, ולכ"ע יש קנין לגוי ופירוטיו פטורין מן המעשר אף מדרבנן. אולם בחזו"א שציעות סי' כ' האריך להביא ראיות מכריעות דגם צוה"ז אין קנין לגוי. ונרץ טעם ב', דהא לכאורה נדקו דברי צה"ת והגר"א. והנה בכתבי הגר"מ ז"ל כתב צוה"ד ח"ל, דהנה מפורש צ"צ ובשאר מקומות דא"י מוחזקת היא מאבותינו, ואף דפשוט דעלם הקידוש נעשה ע"י כיבוס יהושע, מ"מ עלם ירושת ישראל דין הממון שבה מוחזקת היא מאבותינו. ונמלא, דמה

נשתקע שם בעלים קונה כדאמר בירושלמי פ"ז דכלאים וברמז"ס פ"ה מה' כלאים [ה"ן עכ"ל. (ועיין בש"מ צ"מ ק"א וכן בריטב"א שם בשם הראב"ד כתב ג"כ בדברי הגאונים).

והנה מש"כ החזו"א שאין מתנתו של אאע"ה אלא עד שנכנסו לארץ אבל לאחר שגלו ופקע קנים אין לישראל זה שום קנין, אינו מובן. מאי שנא כל אותו הזמן מימות אברהם עד שנכנסו לישראל לארץ, מוזמן הגלות, והלא גם כל אותו הזמן היתה א"י כבושה תח"י אור"ה. אלא הגדר המדויק הוא, דבהצטות הקצ"ה קנה אאע"ה את א"י קנין בכת, אבל כל זמן שהיתה כבושה צדי אור"ה לא יכלו הקנין אל הפועל, וכשיצא הקנין אל הפועל ע"י כבוס ישראל חל הקנין למפרע מימות אאע"ה ע"פ היסוד שנתבאר לעיל.

וכך, כשגלו ישראל וכבשו אור"ה את הארץ. הנה בעלות ע"י כבוסן אינה אלא בעלות בפועל ולא בעלם, והבעלות בעלם נשארת תמיד של ישראל, ולע"ל כשיחזרו ישראל ויכבושה תחול בעלותם למפרע כאילו לא נכבשה מעולם ע"י אור"ה.

והשתא דאיתין להכא, שפיר מצואר החילוק. דלענין איסור אשירות אמרינן, דהואיל וע"י כבוס יהושע חל קנין ישראל צא"י בפועל למפרע ופקע בעלות הכנענים בפועל למפרע, אין האשירות אסורות. משא"כ לענין לחייב קמחין וסלתות שמאלו ישראל בחלה, לא מהני האי קנין דלמפרע מידי (אפילו את"ל דחייב חלה אינו חלו בקדושת הארץ אלא בקמינה. עי' חזו"א שציעות סי' ג' סק"ד וש"ד א'). והטעם פשוט, דכיון דהגדר הוא חלות למפרע, דהיינו, דהחלות מתפשטת השתא על הזמן שעבר, א"כ פשיטא דלגבי פירות שכבר נתלשו אין חלות הקנין מועיל להם כלום, וה"ז דומה קצת למה דאמרין צ"פ צהמה המקשה ע' א', דאפילו למ"ד כבוס למפרע הוא קדוש מודה הוא במחתך ומשליך לנבים דשפיר שרי. וכדפירש"י שם, דכיון דליתנהו אמאי תיחול קדושה בשעת גמר יצאת הרוז ע"ש. ור' יוסי דאמר שהיה לו לר"א להשיב לר"ע למפריעה ירשאה, היינו, דכיון דאליבא דר"א עבד קוב"ה מילתא יתירא, והטריחו לאברהם לקנות בהילוך, ולא הוה סגי ליה בקנין של הצטמתו ית', על כרחק לטפוי מילתא אחא, להיות אברהם קונה את הארץ בפועל מיד אע"פ שהיא כבושה תח"י הכנענים, והלכך שפיר מתחייבים הקמחים והסלתות בחלה. (ולפ"ז מה דא"ר יוסי למפריעה ירשאה פירושו דירשאהו מיד, ודלא כהל"פ שפירש

א. בקובצה"ע סי' ס"ב אות ב' כתב וז"ל, ושמה י"ל בטעמם של ר"א ור"ע דלא ס"ל כפירכת הירושלמי, דאף שגם הם מודים דא"י מוחזקת לנו מאבותינו והיתה קנויה להם מכבר, מ"מ עדיין לא היה בה קדושה עד ביאתם לארץ, וממילא הפירות שגדלו בה קודם שנתקדשה הארץ מיקרי פירות חז"ל, ושפיר השיב ר"ע. וסברת הירושלמי, כיון שהיתה קנויה להם, אף שלא נתקדשה עדיין, מ"מ כיון שהיתה קנויה לישראל נקראת א"י. או שהירושלמי סובר שע"י קנינם נתקדשה ג"כ מכבר. אלא דלא משמע כן מדברי הרמב"ם שכתב דהקדושה היתה ע"י הכיבוש. ועוד, דהקנין של ישראל לא נפקע ע"י הכיבוש כמ"ש תוס' פ' חזה"ב (מ"ד) דקרקע אינה נגזלת, ואי נימא דהקדושה באה מאליה ע"י הקנין, א"כ גם כשבטל הכיבוש היתה ראויה להיות קדושה מפני

ונראה לקיים צאמת סברא זו דעת ר' אלעזר ולא דעת רבה, וכמש"נ לעיל ע"ש. (ותיישצ צוה גם מה דלפ"ד האחרונים הג"ל ז"צ, דאי הכל תלוי בקנין האבות, מה מקום לתלות דין קנין גוי בסוריא במחלוקת התנאים אי כיצוס יחיד דדוד שמיא כיצוס או לאו שמיא כיצוס. משא"כ לפי דרכנו אין מקום לשאלה זו, דצאמת לא אשכחן כלל בגמ' דיון אי יש לגוי קנין בסוריא לחפור צורות ושיהא דין זה תלוי במחלוקת דכיצוס יחיד וק"ל). אבל דיניה דרבה על כרחק טעמא אחרינא אית ציה. (והא דמוכח צירושלמי דמהני קנין האבות להתחייב בחלה וכמו שהבאנו לעיל באורך, הנה כבר כתב החזו"א (שביעית סי' ג' סק"ד וס"ד) להסתפק בטעם הדין דחלה נתייבצו צה מיד אף קודם כיצוס וחילוק, אם הוא משום דחלה אינה תלויה בקדושת הארץ אלא בקנינה. או דצאמת נתקדשה אי מיד

שנטל אח"כ כיצוס הארץ ע"י הגויים היינו רק כיצוס וקידוש יהושע, אבל ירושת ישראל והדין דמוחזקת היא לנו מאבותינו פשיטא דלא נתבטל, כמו שהיה דין זה צה קודם קידוש יהושע. אשר לפ"ז דין זה דמוחזקת מועיל שלא יחול צוה דין קנין גוי המפקיע ענש קדושת הארץ עכ"ל. וכ"כ עוד כמה אחרונים סברא זו.

אבל צאמת הדבר רחוק בסברא. דצשלמא אליצא דר' אלעזר דאמר אין קנין לגוי צא"י לחפור צה צורות, ופירש הרשב"א דא"ל לו לגוי לקנות צא"י קנין הגוף אלא ק"פ בלבד, שפיר אפשר לפרש טעמא, שהוא מפני קנין ישראל שא"י ירושה להם מאבותיהם. אבל רבה הא קסבר יש קנין לגוי צא"י לחפור צה צורות, אלא רק להפקיע מידי מעשר הוא דאין לו קנין. ומה סברא לתלות זה בקנין האבות.

נוהג, הרי החזו"א בריש הל' שביעית כתב, דמפורש בירושלמי דגוי אינו מחזיר ביובל ע"ש, אע"כ מהירושלמי ליכא למשמע מיניה לענין סוגיין בגיטין מ"ח. וכבר כתבו הר"ש ותוס' מנחות (ס"ו ב') דלהבבלי סבר ר"מ יש קנין לגוי להפקיע מידי מעשר ע"ש.

(ועיין ב"ב ג' א', המוכר את עבדו ופסק עמו שישמשנו שלשים יום, ר"מ אומר הראשון ישנו בדין יום או יומיים כו'. קסבר ק"פ כקה"ג דמי. ובתוס' שם, וא"ת א"כ הל"ל שניהם אינן בדין יום או יומיים, כדאשכחן בהחובל בעבדי מלוג כו'. וי"ל כו' דלא דמי ק"פ דבעל שלא היה לו בגוף כלום מעולם, לק"פ דמוכר עבדו ע"מ שישמשנו ל' יום, שתחלה היה הכל שלו ועדיין לא יצא מתחת ידו, שהפירות שלו, עכ"ל. ולכאורה לפמש"נ הרי היכא דבעינן בעלות בעצם לא מהני כלל הך סברא דק"פ כקה"ג דמי וממ"נ אי ס"ל לתוס' דהיכא דהק"פ הוא שיורא מקנין גמור שאני א"כ למ"ד ק"פ לאו כקה"ג נמי. אבל באמת לק"מ דסברת התוס' אשכחן דוגמתה בעלמא, וכגון ההיא דשבת כ"ד ב', דכלים שנשברו כל זמן שעושין מעין מלאכתן שמם עליהם, משא"כ אם עושין מעין מלאכה אחרת. וה"נ כן, דאע"ג דבטל קנינו בעצם, אבל הואיל ונשאר לו בעלות בפועל, אכתי שם בעלות גמורה עליה ולא פקעה. משא"כ אי ק"פ לאו כקה"ג דמי, הו"ל כעושה מעין מלאכה אחרת ודו"ק. וע"ע מש"כ בזה בסי' קל"ה. (ועיין חזו"א חו"מ ליקוטים סי' ד' סקכ"ב, כתב, דאין סברת התוס' מובנת. ול"י מאי קשיא ליה, דהך סברא דשם לא פקע כל זמן שיש שם שיורא וגרדומין אשכחן לה טובא בכ"ד, וכפה"נ הוקשה לו מה שהקשינו, דא"כ למ"ד ק"פ לאו כקה"ג נמי, ולמש"כ א"ש).

וא"ת הלא התוס' שם דימו זה למקבל צאן ברזל מן הגוי דהולדות פטורים מן הבכורה, משום שמתחילה היתה הבהמה של גוי וכיון דאי בעי זווי ולא משכח שקיל בהמה, לא נפקא מרשותיה, והתם אין שם אפילו ק"פ לגוי אלא שעבוד בעלמא. לק"מ, דלמיחשביה יד גוי באמצע סגי בזה. ועמ"ש בהמתקת הדברים בסי' ה' סוף ענף א'.

מיהו בדעת הרמב"ם נראה דס"ל דהך סברא דמתחלה היה הכל שלו מהניא אפילו למ"ד ק"פ לאו כקה"ג דמי, שכן בספ"ב מהל' רוצח כתב וז"ל, המוכר עבדו כו' הראשון לפי שאינו כספו המיוחד לו כו' ע"ש. ומקשים, תיפול דקיי"ל ק"פ לאו כקה"ג דמי, ונראה דס"ל דלבתר דאמרינן בטעמיה דר' אלעזר משום כספו המיוחד לו, שפיר דהרינן לומר דאף טעמיה דר' יהודה הוא משו"ה, ולא משום דסבר ק"פ לאו כקה"ג דמי, דטעם זה לא מהני כיון דמתחלה היה הכל שלו. ובלא"ה צ"ל כן לפ"מ דמסיק בסוף השולח דר"י ס"ל ק"פ כקה"ג דמי [עיין בתוס' בסוגיין ד"ה ק"פ].

ג-בתוס' ר"פ אלמנה לכ"ג כתבו וז"ל, עבדי מלוג לא יאכלו בתרומה, אפילו למ"ד ק"פ כקה"ג דמי לא חשיב בהכי קנין כספו כיון שאין הגוף שלו. כמו שאין יוצאין בשן ועין לאיש אפילו למ"ד ק"פ כקה"ג דמי עכ"ל. והיינו, דלענין אכילת תרומה ויציא בשן ועין לא סגי בבעלות ושליטה בפועל, אלא צריך בעלות בעצם. ואילו ק"פ, אפילו למ"ד ק"פ כקה"ג דמי, היינו דס"ל, דהואיל ובפועל הוא שולט בהממון, סגי בזה ליחשב בעלות בפועל. אבל היכא דבעינן בעלות בעצם לא מהניא הך סברא כלל. והנה בקה"י שביעית סי' א' אות י"א כתב וז"ל, בחזו"א סי' כ"א סק"ה כתב, דנראה דמכירה לזמן לא מהני להפקיע מידי מעשר (היינו אפילו למ"ד יש קנין לנכרי להפקיע מידי מעשר), משום דקנין לזמן אינו אלא ק"פ, וק"פ הרי לא מהני להאכיל בתרומה כמ"ש התוס', וה"ה שאינו מפקיע קדושת הארץ. ואע"ג דלר' אלעזר יש קנין לנכרי להפקיע מידי מעשר, אע"פ שאין לו קנין לחפור בורות שיחין ומערות, דלפ"ז אין קנינו אלא לפירות. שאני התם דהנכרי קונה אותה על לעולם, דאלים טפי מקנין לזמן, את"ד ז"ל. והחילוק בין ק"פ לזמן לק"פ על לעולם מבואר במל"מ פ"ד ממלוה, שכתב, דכל היכא שזכה ק"פ על לעולם גם ר"ל מודה דכקנין הגוף דמי ע"ש, עכ"ל הקה"י. ולמש"נ אין הנידון דומה לראיה. שהרי החזו"א נקט דלענין הפקעת מצות תרומה ושביעית בעינן שיהיה לגוי קנין הגוף בעצם כמו לענין אכילת תרומה ויציא בשן ועין ודין יום או יומיים ע"ש, וא"כ, הדבר פשוט דרק היכא דסגי בקנין בפועל י"ל סברת המל"מ דכל שבפועל הוא השולט בממון לעולם מודה ר"ל דחשיב בעלים בפועל, ולא נחלק אלא בק"פ לזמן. משא"כ בהנך דיני דבעינן בעלות בעצם, ומה"ט אפילו למ"ד ק"פ כקה"ג דמי לא סגי בהכי, א"כ מה לי לזמן ומה לי לעולם ודו"ק.

ובגוף הדבר, לא פירש החזו"א מהיכא פשיטא ליה דלענין הפקעת מצות תרומה ושביעית בעינן שיהיה לגוי קה"ג בעצם כמו לענין אכילת תרומה ויציא בשן ועין, דילמא סגי בקה"ג בפועל.

איברא, דבירושלמי דמאי פ"ה ה"ח תניא, דר"מ סבר אין קנין לגוי להפקיע מידי מעשר. ואמרינן טעמיה, משום דכתיב והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה, הקיש אחוזה לעבדים, מה עבדים אתם קונים מהם והם אינם קונים מהם אף אחוזה וכו'. והיינו, דכשם שאין לגוי קנין הגוף בע"ע, כך אין לו קה"ג בא"י. ואמרינן מהא יליף ר"מ דאין קנין לגוי בא"י להפקיע מידי מעשר. והיינו, דכיון דאין לו קה"ג אלא ק"פ, לא סגי בזה להפקיע מידי מעשר, והרי ר"מ ס"ל ק"פ כקה"ג דמי (גיטין מ"ח א' וב"ק צ' א') ואפ"ה לא מהני להפקיע מידי מעשר. אך א"כ אף ק"פ לעולם אינו מפקיע מידי מעשר. דמסתמא ר"מ מיייר אף בזמן שאין היובל נוהג. ולא עוד, אלא אף בזמן שהיובל

קצת קדושה. וי"ל להירושלמי צאמת אין מנחת חלה תלויה בקדושת הארץ אלא בקנינה).

ונראה פשוט, דודאי הדבר תלוי בכיבוס יהושע. והיינו דע"י הכיבוס, מלבד מה שחל קנין וקדושה שפקעו אח"כ בשעת החורבן, חל אז שם ארץ ישראל. שהרי קודם לכן נקראה ארץ כנען. וגם לא היה עדיין שם עם ישראל צעולם. ורק עכשיו, צביחת כל ישראל אליה חל עליה שם ארץ ישראל שהוא עם קדוש לה, ושם זה שוב אינו פוקע עולמית. (מלה"ד, לשם שאר בשר שחל ע"י קידושין ונשואין ושוב אינו פוקע אפילו לאחר גירושין ומיתת הצעל אע"פ שהן מפקיעין את הקנין ואת אסור אשת איש ודו"ק). ובשם זה תלוי הך דינא דאין קנין לגוי בא"י וכדדרש רבה כי לי הארץ, לי קדושת הארץ, שהיא ארץ ישראל עם ה'. (ועיין ל' הרמב"ם פ"א מהל' תרומות ה"ב, יחיד וכו' שהלכו ובצטו לעצמן מקום אפילו מן הארץ שניתנה לאברהם, אינו נקרא א"י כדי שיהגו בו כל המנזות עכ"ל ודו"ק).

ומבואר נמי דין סוריא דתלין הך דינא דקנין גוי בפלוגתא דכיבוס יחיד אי שמיא כיבוס. דכבר פירש רש"י בסוטה מ"ד ב' ובע"ז כ' ב', דדוד חיברה והוסיפה לא"י. וא"כ אי כ"י שמיא כיבוס, חל שפיר ע"י"ז גם על סוריא שם ארץ ישראל, ומשום"ה אין זה קנין לגוי להפקיע מידי מעשר.

והנה בס' אהל אברהם סי' מ"ה וכמו"כ בכתבי הגר"ח ו"ל, הקשו בזה דלדו בגמ' לענין סוריא, אי כ"י דדוד שמיא כיבוס או לא, והלא קדושה ראשונה בטלה לכ"ע, א"כ מאי דהיה הוה, ומאי נ"מ לן בכיבוס דוד אי שמיא כיבוס או לא, העיקר תלוי בעולי צבל אי קידשו סוריא או לא קידשו.

והנה בכתבי הגר"ח שם כתב ליישב, בהקדם דברי הירושלמי פ"ו דשביעית ה"א דפליגי התם ר' יוסי בר חנינא ור' אלעזר ממה נתחייבו בתרומ' צביחתן בימי עורא. ריב"ח אמר, מדבר תורה נתחייבו, ה"ד והביאך ה"א אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה. הקיש ירושתך לירשת אבותיך וכו', והטיבך והרבך מאבותיך וכו', אבותיכם לא היה עליהם עול מלכות, ואח"כ אע"פ שיש עליהם עול מלכות. אבותיכם לא נתחייבו אלא לאחר י"ד שנה ו' שביבשו ח' שחילקו, אבל אח"כ כיון שנכנסתם נתחייבתם וכו'. ור' אלעזר אמר, מאליהן קיבלו עליהן את המעשרות וכו'. וביאר הגר"ח שם ענין והטיבך ח"ל, היינו דנתחדש בזה דין מחדש בירושה שניה וכו', דא"ל לכיבוס, שהרי עול מלכות עליהם וכו'. וי"ל דאינו תלוי כלל בזמן, אלא הדין הנאמר בזה הוא, דקדושה ראשונה ז"ל דוקא ע"י כיבוס, וקדושה שניה על אותה ארץ דינה בחוקה. ומשום"ה תלי הגמ' דין סוריא בדין כ"י אי שמיא כיבוס, דאם שמיא כיבוס היה כבר בסוריא קדושה ראשונה ע"י כיבוס, וממילא דינה כשאר א"י שנאמר עליה דין קדושה וירושה שניה ע"י חוקה וממילא גם בימי עורא דינה כא"י. אבל אם לא שמיא כיבוס ונמצא דלא היה זה קדושה ראשונה עדיין וקדושתה נריכה להיות דוקא ע"י כיבוס, הנה בירושה שניה של עורא לא היה כיבוס דהיה עליהם עול מלכות

ולכן קדושתה אלא מד"ר. עכ"ל. והדברים מחוסרים תכלין, מה טעם לגזה"כ זו.

אכן לפמש"י א"ש, שע"י כניסת כל ישראל לארץ בימי יהושע חל אז על הארץ שם ארץ ישראל, ושם זה שוב אינו פוקע עולמית, ורק על רקע שם זה שיך קדושת כיבוס יהושע ועורא. וכמו"כ סוריא למ"ד כ"י שמיא כיבוס, חל שפיר ע"י"ז גם על סוריא שם ארץ ישראל, ורק על רקע שם זה שיך קדושת כיבוס עולי צבל, ואילו ר' אלעזר לטעמיה דס"ל יש קנין לגוי להפקיע מידי מעשר, והיינו דלית ליה דרשא דוהטיבך, ולית ליה הך טעמא שכתבנו. ומה דס"ל אין קנין לגוי בא"י לחפור זה צורות שו"מ, כבר ביארנו לעיל ולהלן בס' ז', שדבר זה הוא מחמת קנין אברהם. וקנין זה של אברהם לא שיך שיתן שם א"י, שהרי עדיין לא היה מ"מ ולא היה עם ישראל, הלכך ס"ל לר"א דק"ר בטלה לגמרי, וצבית שני מאליהן קבלו עליהן את המעשרות ודו"ק.

והנה לעיל קבענו צדעת הירושלמי דמנזות חלה אינה תלויה בקדושת הארץ אלא בקנינה. אבל צדעת הצבלי אין הכרח לומר כן, ושפיר י"ל דתלוי בשם ארץ ישראל שהיא היא קצת הקדושה שכתב החזו"א שחלה מיד בכניסתם לארץ.

ונראה דאברהם פלוגתא היא בצבלי. דהנה בגמ' כתובות כ"ה א', אמר ר"ה בריה דרב יהושע, אשכחתינהו לרבנן צבי רב דיתבי וקאמר, אפילו למ"ד תרומה בזה"ז דרבנן, חלה דאורייתא, שהרי ו' שביבשו ח' שחילקו נתחייבו בחלה ולא נתחייבו בתרומה. ואמינא להו אנא, אדרבה, אפילו למ"ד תרומה בזה"ז דאורייתא, חלה דרבנן. דתמיא צבואכס וכו' צביחת כולכם אמרתי ולא צביחת מקצתכם, וכי אסקינהו עורא לאו כולהו סלוק. ולכאורה השיב להם שלא ממין הטענה, דהא אינהו אמרי דחיוב חלה לא פקע מעולם, וא"כ מה השיב להם דכד אסקינהו עורא לאו כולהו סלוק. ונראה פשוט, דרבנן דבי רב סברי דחיוב חלה תלוי בשם ארץ ישראל ושם זה הרי אינו פוקע עולמית, ואילו ר"ה בריה דר"י ס"ל כהירושלמי דהחיוב תלוי בקנין וכבר נתבאר לעיל מדברי החזו"א דקנין פקע בכיבוס מלחמה, וא"כ הו"ל דחיוב להתחדש ע"י עורא וכי אסקינהו לאו כולהו סלוק. (ראע"פ שכתבנו לעיל דהבעלות צע"ס נשארת תמיד של ישראל, חיוב חלה תלוי בצעלות צפועל, ולא סגי בצעלות צע"ס וצבא גרידא).

ובחזו"א שביעית סי' ג' סק"צ כתב ח"ל, כתובות כ"ה א' שהרי ו' שביבשו ח' שחילקו נתחייבו בחלה. ור"ל דחלה א"י לתנאי של קידוש הארץ בכיבוס וקידוש, אלא בזה שהארץ ניתנה לאדם"ה סגי לחיוב בחלה. ונראה דסברי דהא דבעינן ביאת כולכם, היינו בתחלה, שלא התחילה המנוה עד ביאת כולכם, אבל כיון שכבר נתחייבו חייבין אף בזמן שאין כל יושביה עליה. ור"ה דדרי"י סבר שהוא תנאי בחלה לעולם, דבעינן כל ישראל בארץ. וביאת כולכם היינו כניסת כל ישראל בארץ, ואף שלא החזיקו אלא במקצת הארץ עכ"ל, ומשמע לכאורה בנחת, דלרבנן דבי רב תלוי חיוב חלה בקנין הארץ. וי"א, וכמש"נ מדברי החזו"א ענינו דהקנין פקע ע"י כיבוס מלחמה. אלא העיקר כמש"כ.

ציאת כולכם טפי מצי תצאו. ורק בתרומ' כתב ש"ל, דבתרומ' לא כתיב לא צבואכם ולא כי תצאו (ודברי הרמב"ם ספ"א מהל' תרומות תמוהין מאד כנודע). אבל בכל זאת נראה דשפיר מצי גם הראב"ד למסגר דציאת כולכם הוא תנאי בגוף קדושת הארץ וכמ"ש הגר"ח בדעת הרמב"ם וספ"ה ס"ל להראב"ד דלע"ל לא יטרכו קידוש מחדש. ומשום דהגדר אליבא דהראב"ד הוא דעורא קידש את הארץ קידוש מלא שאין קידוש לחצאין אבל לענין שמו"י וחלה לא יראה הקדושה מן הכח אל הפועל מפני התנאי של ציאת כולכם, ולכשיקיים התנאי תלא הקדושה אל הפועל מאלה דו"ק"ד.

ובאמת אילו הרמב"ם היה מגדיר כך, היה ניזול מקושיהם הגדולה של הח"ס חיו"ד סי' שצ"ח, והמנ"ח מ' רפ"ז, דלפי שיטת הרמב"ם דתרו"מ בזמן הבית השני לא היה אלא מדרבנן, א"כ אמאי הקריבו צורות צבית שני, הא ממעטין בגמ' (תמורה כ"א ב') ממקום שאי אתה מביא מעשר דגן אין אתה מביא צבור. ובס' מרחשת ח"א סי' מ"ו תירץ דתנאי דציאת כולכם אינו חסרון בגוף קדושת הארץ, אלא הוא רק תנאי צניהו לפי הגדר שכתבנו בדעת הראב"ד א"ש, דשפיר קרינן ביה מקום שאתה מביא מעשר, כיון שצבאם וצבא מקודשת א"י למעשה.

ג

והנהא אם כי איתות סה"ת צמה שחידש דלף למ"ד אין קנין לגוי צא"י צוה"ז יש קנין. אבל צמה דנקט דאי יש קנין פטורין מן המעשר אפילו מדרבנן, דומיא דסוריא דבקנין גוי אפילו חיובא דרבנן ליכא, צוה לא איתות. ואדברה הכי מוכח מכלהו דוכתי.

דהנה רבה אמר מנא אמינא לה כו' טעמא דהפקיר הא לא הפקיר חייב, ומה ראיא, דלמא חייב מדרבנן. וכבר תמה צוה בחזו"א שביעית סי' א' סקט"ז וסי' כ"א סק"ד ע"ש, אלא ע"כ פשוט הוא לגמ', דלמ"ד יש קנין לגוי צא"י אזי צוה"ז אפילו חיוב דרבנן ליכא, וצריכתא מסתמא צוה"ז מייר, (וכמ"ש החזו"א בעצמו כשהביא מכאן ראיא נגד סה"ת ח"ל, דבגיטין מ"ו א' לא היה צריך לדחוקי צריכות דיש קנין דאורי' בסוריא, הלא סתמא צריכות דר' חייא לאחר חורבן נשנו, ומודה צוה רבה דיש קנין ולא קשיא כלל לרבה, ולמה ישבוק התנא לשנות ההלכה של זמנו הנהוג למעשה וישנה דין סוריא כו' עכ"ל). רב"ב בתוס' קידושין ל"ו ב' ד"ה כל ח"ל, יש ליתן טעם, דלפיכך צטלו תרו"מ, לפי שעכשיו צוה"ל אין הקרקעות שלנו, שהרי משועבדות הן למלך כו'. וא"ת צא"י נמי משועבדות הן למלך ואפ"ה מפרשין תרו"מ. ו"ל דאין קנין לגוי צא"י להפקיע מידי מעשר עכ"ל. הרי דפליגי התוס' על סה"ת בחדא,

ראף מש"כ החזו"א בטעמיה דר"ה צריה דר"י, אם כי מדצרו מוצא דריטב"א בסוגיין. אבל הדברים נראים דחוקים להעמיס דדרשת ציאת כולכם ענין הנוטה במקצתו לדרשת כל יושביה עליה שאינה כתובה בפרשת חלה כלל.

וכבר הרחיב הדיבור צוה צחי' הגר"ח ז"ל בפ"א מהל' תרומות ה"י. ובפ"ב מהל' שמו"י ה"ז, לחלק בין הנך תרי דרשות ח"ל, הך דינא דציאת כולכם לא דמי להך דינא דכל יושביה עליה דמוצא דהסוגיא דערכין דף ל"ב דתלי רק בשנת היובל עצמו בשעתו אם היו אז כל יושביה עליה אם לא. אבל לא כן הך דינא דציאת כולכם, עיקרו הוא על שעת ציאת וירושא. דאז הוא דלרין שיהא ציאת כולכם. והכי מוצא דכתובות דף כ"ה דקאמר דלחי חלה צוה"ז דרבנן משום דכי אסקיניה עורא לאו כולו סלוק, ולא קאמר בפשיטות משום דעתה אין עליה כל ישראל. הרי להדיא דהעיקר תלי רק בשעת ציאת וירושא, וכן מוכח לשון הרמב"ם בפ"א מהל' תרומות שכתב ז"ל שנאמר כי תצאו, ציאת כולכם, כשהיו צירושא ראשונה, וכמו שהם עתידים לחזור צירושא שלישית. לא כשהיו צירושא שניה שהיתה דימי עורא שהיתה ציאת מקצתן, ולפיכך לא חייבה אותן מן התורה עכ"ל. הרי מוצא דצדצרו דתלי רק בציאת כולכם של שעת ירושה. ונראה עוד מזה, דבאמת הך דינא דציאת כולכם הוא זה דין שחיל בעיקר הירושא והקידוש, דרק צירושא כי האי שיש צוה ציאת כולם הוא דמתחייב בתרו"מ ושמיטה ויובל, ובחסר ציאת כולם מיקרי עוד לא נגמר ענש הירושא והקידוש לענין חיובא דתרו"מ ושמו"י. והוה זה חסרון בענש הארץ דלית צוה עוד חיובא דתרו"מ ושמו"י. וגמלא, דצירושא שניה דלא נהגו יובלות הוא מתרי טעמי. חדא, משום דלא היו כל יושביה עליה, וזה הוה רק חסרון צניהת וקיום היובל. ועוד, משום דלא היתה ציאת כולם, וזה הוה חסרון בענש הארץ בעיקר דין ירושהת וקדושהת דמיחסר צוה עוד חיובא דיובלות וכו' וירושא שלישית תיהי להשלים קדושהת ודין ירושה שלה בציאת כל ישראל וכו'. והנה הראב"ד בפ"א מהל' תרומות חולק על הרמב"ם וס"ל דאין צריך ציאת כולכם אלא צחלה בלבד ולא בתרו"מ, ולדידיה הא ודאי דגם שמו"י א"צ ציאת כולכם ותליין רק בקדושת הארץ לחוד וא"כ הרי ממילא דהא דלא נהגו יובלות צירושא שניה הוא רק משום טעמא דכל יושביה לחוד דא"י שייך כלל לענש ירושהת וקדושהת הארץ. וקדושהת הארץ נגמרה עוד דימי עורא גם לענין תרו"מ וגם לענין שמו"י וצתי ער"ת. ועל כן לטעמיה שפיר השיג הכא וכתב דהא דיקדשו צתי ער"ת לע"ל היינו דוקא במקומות שלא קידש עורא וכו' כיון דכבר נגמרה קדושהת הארץ עכ"ל.

והנה מש"כ הגר"ח ז"ל בדעת הראב"ד דגם שמיטה ויובל ודאי א"צ ציאת כולכם, רק חלה לבד. תמוה מאד. דלא כ"כ הראב"ד מעולם, ומהיכ"ת לא יטרכו, צמה משמע צבואכם

לחצאין אלא טבילתו לשם עבדות הוה מעשה גירות מלא ושלם אלא עבדותו מונעת חלק מחלות הגירות מלצאת אל הפועל וכשפוקעת העבדות ע"י ג"ש וטבילה יוצאת חלות הגירות בשלמותה מן הכח אל הפועל עשה"ט.

ד. דוגמא לדבר מצאנו בדין גרות דעבד. דלדעת הגר"ח ז"ל בפ"ג מהל' אסו"ב ה"ב הגירות היא בשני שלבים, דבטבילתו לשם עבדות חל עליו מקצת גירות וגמר הגירות הוא בטבילתו לשם שחרור, אבל באמר"מ סי' כ"ב סק"א כתב דלא שייך גירות

זמה קנה סיחון את ארץ עמון. ועכ"ל דכיוצא עמנו קונה כו'. ונראה עוד לומר כו', דאי אפשר לומר שקנו הכוזבים אח"כ בקנין חזקה כדינא, דהא מצוה צ"צ נ"ג, דהא דמכר לו עשר שדות בעשר מדניות כיון שהחזיק בנחת מהן קנה כולן, הוא רק בדעת אחרת מקנה, אבל בנכסי הגר דאין דעת אחרת מקנה אפילו מילר מפסיק כו' עכ"ל.

ונראה דא"י ראה כלל. דהנה ע"ע בדב"א שם סי' א' אות ה' כתב ח"ל, נ"ל דדעת רבינו יונה ו"ל היא, דהא דדינא דמלכותא דינא גם בקנינים ובדברים שבין אדם לחבירו, ידעין לה מההוא קרא גופיה דילפינן מיניה בגיטין ל"ו ב' הפקר צ"ד הפקר, מקרא דוכל אשר לא יבא לשלש הימים כעצת השרים והזקנים יחרס כל רכושו. וס"ל דלא נאמרה הלכה זו על צ"ד של ישראל בתור צ"ד, אלא בתור שררה וממשלה כו'. וס"ל כו' עפ"ד האחרונים ו"ל, דמקרא דחרס כל רכושו ילפינן רק הפקעה מרשות הבעלים, ולא הקנאה לזוכה. ולא יפה כח צ"ד להקנות בלא קנין, לעשות שאינו קונה כקונה כו'. וכ"כ מלשון הרמב"ם פ"ה מגולה הי"ג, וכן מלך כו' והרי המלך הפקיע שעבודן ונעשית חזר זו או שדה זו כהפקר, וכל הקונה אותה מן המלך זכה בה עכ"ל. וכ"ה בסמ"ג כו'. והוא אמת ויציב בזכותו של רבינו יונה, שכן מנאמי מצוה להדיא משמו צ"צ נ"ד ב' ח"ל, ומלכא אמר כו' שלא הזכיר דינא דמלכותא אלא בהפקעה, שהנכסים מופקעים מצעליהם כדיני המלך, וכענין הפקצ"ד הפקר, ומי שיוזר בהם במזות המלך זוכה בחזקה. אבל כל זמן שלא החזיק בהם לא זכה בהם כו'. וכן להלן נ"ה א' ו"ל כו', ומצוה עוד צ"צ ק' א' בשם עליות דרבינו יונה כו' עכ"ל.

ונראה דחד טעמא הוא לכל הדברים הנ"ל. והוא, דהנה לכאורה יש לתמוה, היאך אפשר לומר דיש למלך ולצ"ד בעלות על נכסי כאו"א, א"כ בטלת תורת לכה כדבריהם ומנה וכו"ב. וא"ת שותפים הם, הבעלים והמלך, עכ"פ לא ופרנס לי חיוצ מעשר בהמה היכי משכח"ל. שהרי אין מע"צ נוהג בשל שותפות. וכיו"צ קושיות הרבה. אלא הגדר האמיתי הוא, שהם שני מיני בעלות, בעלות הבעלים, ובעלות המלך והצ"ד. ובדאי הבעלים הם בעלים יחידים על נכסיהם בלא שום שותפות, אלא יש למלך ולצ"ד שליטה ובעלות על בעלות זו לקיימה ולבטלה כרצונו. נמצא דהמלך והצ"ד אינם בעלים על הנכסים, אלא הם בעלים על הבעלות, דהיינו שיש להם כח לומר לאדם נכרי לך חזק וקני שדה זו על כרחם של הבעלים. אבל כל זמן שלא עשו כך, הרי הבעלים נחשבים בעלים גמורים על נכסיהם ללא שום שותפות ח"פ.

(ובירמיה ל"ב כ"ד הנה הסוללות באו העיר ללכדה וגו', ואחרי אחרת אלי ה' אלקים קנה לך השדה וגו'. והי דבר ה' אל ירמיהו לאמר וגו', הממני יפלא כל דבר, ופירשו הרד"ק והמנודות שהקצ"ה השיב לו, ידעתי כי העיר תנתן ביד הכשדים, אבל אמרתי לך לקנות השדה כדי לחזק לבס של ישראל, ושיהיה להם לאות ולרמוז ונחמה שעוד ישונו מן הגלות, ושעוד יקנו שדות ונחלים בארץ הזאת ע"ש. אבל בגמ' צ"פ חז"ל

דאף צוה"י אין קנין לגוי צא"י אע"פ שהתוס' סוברים בכל דוכתי דבטלה קדושת הארץ וכדכונן דר' יוסי. אבל מודו ליה לשה"ס בחדא, דעכ"פ למ"ד יש קנין אפילו חיוצ דרבנן ליכא צוה"י, דאל"כ מה תמיהו ממה שמפרישין צוה"י תרו"מ צא"י ודו"ק. אבל טעמא מיהא נע, מ"ט ליכא חיוצ דרבנן. ובאמת אף בסוריא ענמה דמפורש כך להדיא בגמ' דבקנין גוי אף מדרבנן ליכא חיוצא, נר"ץ טעם למה, שהרי מפורש בגמ' מנחות (ל"א א') דאפילו למ"ד יש קנין לגוי צא"י להפקיע מידי מעשר, חייבין מיהת מדרבנן. וא"כ מה טעם לפטור קנין גוי בסוריא אף מחיוצ דרבנן. אטו משום דהו תרי דרבנן יפטור לגמרי, והלא אף בארבעה וחמשה דרבנן לא פקע החיוצ. וכגון, פירות וירקות שגדלו צוה"י צע"כ שאינו נקוב במקום שהוא כיבוש עולי מצרים והן לקוחין. וכיו"צ טובא.

איברא בסוריא י"ל טעם פשוט עפ"מ"ש בכתבי הגר"ח ו"ל, דקנין גוי בסוריא מפקיע גוף הקדושה, ואין לזרך לקראי דדגן ואדמתן למפטור מתרו"מ ובכורים דאליטריך צא"י. א"כ י"ל דעד כאן לא אשכחן דחייבו רבנן אלא בקנין גוי צא"י אבל לא בסוריא שקנין הגוי מפקיע גוף קדושת הקרקע ועושה אותה כחור"ל. אבל מש"כ תוס' ושה"ס דאף צא"י צוה"י למ"ד בטלה קדושת הארץ אין חיוצ לעשר אפילו מדרבנן נ"ע מאי טעמא.

והנראה צוה, בהקדש דברי הדב"א ח"א ס"י ח"ל, נסתפקתי צוה דכיוצ קונה בכיבוש מלחמה, אם הוא ענמו כלומר הכיבוש, הו גס מעשה קנין חדש נוסף על הקנינים הרגילים שנתחדש רק במלחמה. ומיד שנכבשה הארץ לפני המנצח דרך הכניסה, קנה את הארץ וכל אשר בה. והו שנקרא חזקת מלחמה, וא"ל לעשות עוד שום קנין חזקה בקרקע כו'. או דילמא, עיקר החידוש בכיבוש הוא רק שמסתלק דין הגזל כו', שאין קנין תופס לאדם צ"כ צדכר שאינו שלו בעל כרחם של הבעלים, ובכבוש מלחמה רשאי ויכול הוא לקנות אפילו בעל כרחם של הבעלים, אבל קנין מיהא נע לכל דבר ודבר הבלכות קנינו, כקונה מן ההפקר כו'. ונ"ל להציא ראה דכיוצ נע קנין אחריו, מקידושין כ"ו א', ובחזקה מנלן כו', דבי ר' ישמעאל תנא, וירשתם אותה וישבתם בה, צמה ירשתם צ"שיצה. והתם הרי קנו עולי מצרים את הארץ בכיבוש, ואפ"ה הוצרכו לחזקה דשיצה כו'. והיא לכאורה ראה נחת כו'. ומנאמי במקנה קידושין שם, דפשיטא ליה דכיוצ ענמו קונה, ולא הכניסה לכלל ספק, וכתב דמה שהוצרך ר' ישמעאל לחזקה הוא, משום חלוקה שביניהם. שמאד הכיבוש היתה לשותפות לכלל ישראל, וחלוקה ציניהם וקנו כאו"א את חלקו בחזקה. אבל במהרי"ט כתב לענין קושיא אחריתא, דליכא למימר דאליטריכא חזקה לצרר חלק כאו"א, שהרי ע"פ הגורל היו חולקין וע"פ או"ת כו'. דהמעין צ"כ

יראה כו', דביחידים נמי היה גורל כו'. יעו"ש שהאריך. ושוב חזר הדב"א להוכיח דכיוצ ענמו סגי וא"ל קנין חזקה אחריו, מהא דעמון ומואב טהרו בסיחון, דלפיר"ת משום כיבוש הוא, והרי לא היה יכול להיות צוה"ס שום קנין אלא חזקה, ולר"ת גופיה נראה דאין נכרי קונה בחזקה כו', וא"כ

האמורים יהיו של ישראל, הצעלות הפרטיות, והצעלות הציבוריות (ולהלן יבואר דהן צעלות צבוריות כוללת ב' מיני צעליות, חדא שלטון עליון, שהוא הוא הנקרא צירושלמי כבוש מעלי מסין, ועוד, שלטון ציבורי פנימי וע"ש דהעיקר תלוי בשלטון הפנימי). ומדרבנן סגי בחד מיניהו לחייב, הלכך איכא חיוב תרו"מ מדרבנן אף בקרקע של גוי בא"י אף למ"ד יש קנין, מכיון דעכ"פ הצעלות הציבוריות היא של ישראל. ומאידך גיסא, איכא חיוב תרו"מ בשדות ישראל שבקוריא אף למ"ד כיבוש יחיד לאו שמייה כיבוש, הואיל ועכ"פ הצעלות הפרטיות היא של ישראל. אבל בקרקע של גוי בקוריא, דהוי תרתי לריעותא, לא גזור. ואף בא"י גופא, בזה"ל למ"ד בטלה קדושת הארץ, אי למ"ד יש קנין, פטורים שדות נכרים מתרו"מ אפילו מדרבנן כמש"ג, מה"ט גופא. והוא, משום דמ"ד בטלה קדושת הארץ טעמו הוא משום ציטול הצעלות הציבוריות של ישראל וכמשי"ת.

דהנה הרמב"ם בפרקמ"ט מ"ע קנ"ג כתב ח"ל, אילו הנחנו דרך משל, שבני א"י יעדרו מא"י, חלילה לאל מעשות זאת, כי הוא הצטיח שלא ימחה אותות האומה מכל וכל, ולא יהיה שם ב"ד כו', הנה חשבונו זה לא יועילנו כלום כו'. והרמב"ן בהשגותיו תמה עליו, שכבר היה זה, כענין שאמרו במס' יומא נ"ד, ר"א נ"ב שנה לא עבר איש ביהודה, שנאמר מעוף השמים ועד בהמה מדדו הלכו, ושם אמרו, ר"א שבע שנים נתקיימה גפרית ומלח בא"י.

ונראה, דמקורן של דברי הרמב"ם^ה הוא צנזרית דסדר עולם שהובאה בגמ' יצמות פ"ב ב', אשר ירשו אבותיך וירשתה, ירושה ראשונה ושניה יש להן, ושלישית אין להן. דרש"י פירש ח"ל, ירושה ראשונה צימי יהושע הוא ירושה, וכן שניה צימי עזרא, דכשגלו גלות ראשונה בטלה קדושת הארץ. שלישית אין להם, כלומר, לא צימי למיחד ומירתא, דירושה עומדת היא. ואשמעינן האי קרא דלא בטלה קדושת הארץ בגלות טיטוס עכ"ל. והנה לפירש"י דינא אשמעינן קרא, אבל לדעת הרמב"ם הפירוש הוא, דהצטחה הצטיחה לנו התורה בזה, דירושה ראשונה ושניה יטרכו, מפני שיפסק הישוב מא"י בזמן גלות צבל, וכדאמרין בגמ' שהיתה הארץ שממה, אבל ירושה שלישית לא יטרכו, מפני שבגלות אדום לעולם לא יפסק ישוב ישראל מא"י. ובאמת כך הוה כנודע. והטעם לזה מפורש בתורה בפרשת בחוקות, והשמותי אני את הארץ וגו', והיתה ארצכם שממה וגו', אז תרצה הארץ את שבתותיה וגו', אז תשבת הארץ והרצת את שבתותיה. כל ימי השמה תשבות את אשר לא שבתה בשבתותיכם בשבתכם עליה. ופירש"י, שבעים שנה של גלות צבל הן היו כנגד ע' שנות השמטה ויובל שהיו בשנים שהכעיסו ישראל בארצם כו'. וכן הוא אומר בזה"י, עד רצתה הארץ את

מפורש לא כך, אלא שבא לומר שהקנין שקנה ירמיהו קנין בר קיימא הוא. ואמרו שם עוד, שהנציא עומד בעשר ומוהיר על י"א, שכשיחזרו מן הגלות יהיו להם ראיות על השדות שקנו. אלמא שהגלות לא בטלה את צעלותם. והוא כמש"ג, דהיי דמלך צבל קנה את הצעלות הציבוריות בכבוש מלחמה, ויש לו כח להעביר את הצעלות הפרטיות לאיש אחר, אבל כל זמן שלא עשה כך, הרי הצעלים נשארים צעלים גמורים על נכסיהם. ואע"פ שהיתה הארץ שממה וכדלקמן, אין צוה כלום, והואיל ולא היה שם יאוש מחמת הצטחת הנציא, וגם לא נשתקע שם הצעלים ע"י השטרות והראיות שצידם, לא פקעה הצעלות הפרטית כלל. נמצאנו למידן דכיבוש קונה את הצעלות הציבוריות והממלכתיות, אבל אין לכיבוש כשלעצמו שום השפעה במשרין על צעלות השדה הפרטיות. וכל זמן שאין המלך מפקיע לו צעלותו, הרי הוא נשאר בעל השדה כמו קודם הכיבוש. והיינו מה דאמרין וירשתם אותה וישבתם בה, במה ירשתם בישיבה, דהכיבוש לא אהי אלא לענין הצעלות הציבוריות, ולא לענין הצעלות הפרטיות, שרק ע"י החזקה קנה כאו"א את הצעלות הפרטיות מן הצעלים הקודמים דהיינו הכנענים, א"י מן ההפקר לאחר שהושמדו הצעלים הכנענים. וגם אין לדבר זה ענין כלל עם הגורל, שהוא לנורך חלוקת ישראל בינם לבין עמם ודו"ק. ואודה לה נמי ראיית הדב"א דכיבוש לבדו קונה וא"י קנין אחריו, מהא דעמון ומואב טהרו בסיחון. דפשוט, דטהרתם בסיחון תלוי בקנין הכללי גרידא, ולנורך זה סגי בכיבוש.

דהנה צב"ו^ו הכאנו לשון החזו"א שטען עמש"כ מהרש"ס בשם הגאונים, דגוים שהחזיקו בא"י אין להם חזקה דקרקע אינה נגזלת. דזה אינו, דהא קיי"ל דכיבוש מלחמה קונה ע"ש. וא"כ מ"ט באמת לא אמרין בכיבוש מלחמה קרקע אינה נגזלת. אכן לפמש"י יחא, דצבצלות הציבוריות לא שייך כלל חילוק בין מטלטלין לקרקע, דאין הצעלות על הנכסים אלא על הצעלות ודו"ק. ומעתה שפיר יש ליתן טעם מ"ט קנין גוי בקוריא, ובה"ז גם בא"י למ"ד בטלה קדושת הארץ, פטור מן המעשר אף מדרבנן. דהנה אשכחן צב"ד היכא דמן התורה נלרין שני תנאים מענין אחד לנורך איזה דין מסוים, אי גזור רבנן בגוונא דאיכא לכה"פ חדא מהני תרי תנאים. אבל בדליכא אפילו חד מיניהו לא גזור. וכגון ההיא דאמרין ברש עירובין ד' ב', דבר תורה רוצו ומקפיד עליו חוץ, ושאינו מקפיד עליו אינו חוץ. וגזרו על רוצו שאינו מקפיד, משום רוצו המקפיד, ועל מיעוטו המקפיד, משום רוצו המקפיד. וליגזור נמי על מיעוטו שאינו מקפיד משום מיעוטו המקפיד, א"י משום רוצו שאינו מקפיד. היא גופה גזרה, ואין ניקוס ומיגזור גזרה לגזרה ע"כ. וא"כ ה"ג, דבר תורה נלרין לחיוב תרו"מ (מלבד השם ארץ ישראל שנתבאר לעיל) ששני מיני הצעליות

תמוהים, וכמש"ש הרמב"ן וז"ל, ואין חילוק והפרש בדבר בין שנמחו משם אותות האומה לגמרי וכו' ובין בהיות שם אנשים רבים מעמנו, אחר שאין שם בי"ד ראוי לקדש ולעבר, ר"ל בי"ד של שלשה סמוכין כדין, והיום בעונותינו כבר בטל הבי"ד הזה ונעדר מכל ישראל עכ"ל.

ה. היינו רק בפרט זה שכתב, שחלילה שבני א"י יעדרו מא"י כי הובטחנו מהשי"ת שלא ימחה אותות האומה מכל וכל. אבל מה שהוסיף שם הרמב"ם, שבכלל הבטחה זו הוא, שתמיד יהיה בי"ד בא"י, ועפ"ז דן שם בענין קדושת ועיבור השנה בזה"ז, ודאי דבריו

כ"ח ב', אין מוקפה לע"ז אלא מוקפה לשבע שנים, וכי"צ טובא). ומעתה אמרינן, דכשם שהיה צורך מלד הדין לו' שנים לאקצועי שם כיבוס, ה"נ היה צריך מלד הדין שז' שנים יעברו מאותו היום שעשו החילוק, ורק לבתר דליתחזק החילוק בז' שנים, חלה הקדושה לענין מלות החליות צא"ק ודו"ק.

אל"א שמעתה ז"ב, מה הוא חלות דין כיבוס, ומה הוא חלות דין חילוק, ששניהם הולכין לקדושת הארץ. ולכאורה היה נראה פשוט, עפ"מ ש"נ דחרי מיני צעלויות הם, ותרומיהו אינטימו להיות של ישראל כדי להתחייב בתרומה, הצעלות הכללית, והצעלות הפרטית. א"כ י"ל דהן הן ב' הענינים, כיבוס וחילוק. דע"י הכיבוס וכו' צעלות הכללית, וע"י החילוק צעלות הפרטית. ובאמת משמע כן בגמ' קידושין מ"ב א' דאמר רב, מנין שזכין לאדם שלא בפניו, שנאמר ונשיא אחד נשיא אחד ממטה תקחו לנחל את הארץ ע"ש. משמע לכאורה, דחילוק זה וזה כאו"א בחלקו. אבל באמת היה לגבי אותן שטחים שעדיין לא נכבשו הא' היו דלנצ"ל. ועכ"ל דלא מייחתי אלא מאותן שטחים שכבר נכבשו (ושמא רב דסתם דבריו איז לטעמיה, דס"ל וינמות ז"ג א') אדם מקנה דלנצ"ל ודו"ק). ואילו לגבי אותן שטחים שעדיין לא נכבשו, עליהם אמרו דנך כ"ז א' כמה ירשתם בשיבוע (וע"ע מחלוקת רש"י ורמב"ן צ"פ פינחס כ"ז נ"ד), ועל כרחק עיקר ענין החילוק צורך אחר יש בו. וז"ב מה הוא.

והנה כבר הצאנו לעיל לשון הרמב"ם שהצורך בחילוק היה כדי שלא יהיה כיבוס יחיד כשיעלה כל שצט ושצט ויכבוס חלקו. אבל הדברים צריכים ביאור, וכבר תמזהו בזה המפרשים (ע' ר"י קורקוס וחזו"א) דלדבריה ע"י חלוקה הו"ל טפי כיבוס יחיד, שכל שצט כובש לאורכו כלצד, מאשר בלא חלוקה, דהכיבוס הוא לצורך כל ישראל. והרי קך מפורש ברש"י גיטין ח' ב', בזה דקורא הוא כיבוס יחיד, כתב שלא היו כל ישראל ביחד כדרך שהיו בכבוס יהושע, שהיו כולם, וכבשוה לצורך כל ישראל קודם חלוקה. אבל דוד לא כבש אלא לאורכו עכ"ל.

והנה בגוף הדין דכיבוס יחיד אקבו זה קמאי אקיימי טובא. דרש"י בגיטין פירש כנ"ל. ובע"ז כ' ב' פירש, דדוד כיבש קורא שלא ע"פ הדיבור ובלא ששים ריבוא. ובתוס' שם ובגיטין, הביאו מהספרי ס"פ עקב, לפי שלא היתה עדיין כל א"י כבוסה. דאמר התם סמוך לפלגורא שלך לא הורשת, ואתה הולך וכבש ארס נהרים וארס לוצא. והרמב"ם בזה' תרומות שם כתב ח"ל, א"י האמורה בכל מקום היא בארצות שכבשן מלך ישראל או נביא מדעת רוב ישראל, והוא הנקרא כבוס רבים. אבל יחיד מישראל או משפחה או שצט כו', ומפני זה חילק יהושע כו'. הארצות שכבש דוד כו' אע"פ שמלך ישראל הוא וע"פ צ"ד הגדול הוא עושה אינן כא"י לכל דבר כו', ומפני מה ירדו ממעלת א"י מפני שכבש אותם קודם שיכבש כל א"י כו'. ולו"ד קמאי נראה לפרש, דכיבוס יחיד היינו כיבוס מעלי מסין שצירושלמי פ"צ דמאי ורפ"ז דשביעית. והלא ע"כ זה הוא פירוש הדברים שאמרו שדוד כיבש את קורא לאורכו, ומה הוא צורכו של המלך, הוא אומר העלאת מסין (ועיין ברש"י סוטה מ"ד ב' שדוד נלחם בארס לוצא להוסיפה על א"י. ובשאר סביבותיה להעלות לו מנחה ומס

שבתותיה וגו' למלחמת שבעים שנה עכ"ל ואילו בבית שני לא אשכחן שחטאו ישראל בזה, ובפרט דלדעת ריה"פ לא היה חיוב שמטה מה"ת, ויובלות לכ"ע לא היו מה"ת. הרי מצוה היטב מה שאמרנו, ונתגלה לנו הטעם שנתחבט בו הרמב"ם צפ"ו מה' ביהב"ת, מפני מה ק"ר בטלה ואילו ק"ש לא בטלה. דבק"ר שצטל ישוב ישראל מא"י לחלוטין בגלות צבל, בטלה הקדושה. משא"כ בקדושה שניה, שמעולם לא פסק ישוב ישראל מא"י, לפיכך לא בטלה הקדושה, דאע"פ שנשאר רק מתי מספר דלא סגי בזה להחיל קדושה אבל סגי בזה להמשך הקדושה שלא תפקע (וכדאשכחן מו"צ טובא. ע' בס' אחו"ד כלל ט' ובהשמות סס). ואע"פ שכתבנו דברינו אלה כביאור לדברי הרמב"ם בטהמ"ל, והלא הרמב"ם לא ס"ל זה, כדמוכח ממש"כ בזה' ביהב"ת, אבל מסתמא דבריו בטהמ"ל לקוחים מדור"ל, ויפורשו דבריהם כפי מה שכתבנו).

ובמעתה ז"ב, מ"ט דרבנן דפליגי אר' יוסי דסדר עולם, וס"ל דק"ש נמי בטלה. והלא לא פסק ישוב ישראל מא"י, א"כ מה גרם לביטול הקדושה. אע"כ מפני שצטלה הצעלות הציבורית של ישראל בא"י וכמש"נ.

מיהו אין חונתי בזה לשלטון עליון, ששלטון זה היה בידי מלכ או"ה ברוב תקופת הבית השני. אבל שלטון זה חשיב ככיבוס מעלי מסין דלא הוא הקובע דין קדושת הארץ וכמש"נ. ועוד, דהא דרש ריב"ז והטיבך מאבותיך כו' אחס אע"פ שיש עליכם עול מלכות. אלא העיקר תלוי בשלטון הפנימי, שזה היה בידי ישראל כל תקופת הבית, וצטל בשעת החורבן.

ד

והנה בזבחים קי"ח ב' ובערמין י"ג א' אמרינן, שבע שביבשו מנלן, דקאמר כלל בן ארבעים שנה אנכי בשלות משה וגו', ובתנ"י ועתה הנה אנכי היום בן חמש ושמנים שנה כו'. ופירש"י, וקאמר כלל בשעת חילוק כשבא לתבוע חזרון כו', וקאמר בשעת חילוקה בן פ"ה שנה, הרי שבע נשתהו לכיבוס. ושיילינן תו, אישתכח דשצט כיבשו, שצט חילקו מנלן, איבע"א מדשצט כיבשו שצט חילקו. ופירש"י סבירא בעלמא היא. וכתב עלה בחזו"א שביעית ס"ס ג', כגון זה צריך רב, מה ענין כיבוס לחילוק. ונראה דהדברים פשוטים. דהנה תמזה טובא, אטו רק שצט שנים כיבשו, והלא דורות רבים ארך הכיבוס. ומקרא לוח יהושע י"ג א', והארץ נשארה הרבה מאלד לרשתה. אלא שלאחר שעברו שבע שנים משנכנסו לארץ התחילו להתעסק בחילוקה. וכבר כתב הרמב"ם פ"א מה' תרומות ה"ב ח"ל, ומפני זה חלק יהושע וצית דינו כל א"י לשבטים אע"פ שלא נכבשה, כדי שלא יהיה כיבוס יחיד כשיעלה כל שצט ושצט ויכבוס חלקו עכ"ל. וא"כ מה פירוש הדברים שצט כיבשו. ומפני מה באמת המתינו שצט שנים עד שהתחילו בחילוק, ולמה לא חלקוה מיד בכניסתם לארץ, אלא על כרחיך דינא הכי הוה ע"פ הדיבור. והיינו, משום דרך לאחר שעברו שבע שנים משתחילו לכבוס את א"י, חל על מעשיהם חלות שם כיבוס, ורק אז היה שייך לעשות חילוק. (והרי זה דוגמת מה דתנן בבב"ב חזקת הבתים שלש שנים, או מה דתנן התם צפ"ק כמה היא צעיר והא' כאנשי העיר י"ב חודש, או כההיא דאמר ר"ל בתמורה

עובד). והיינו, דכל כיבוש שאינו לשם התנחלות, אלא לצורך מעלי מסין, הו"ל כ"י. ומה שאמרו בספרי שהתורה אמרה שנתכבשו א"י תהיו רשאים לכבוש חו"ל, הוא נמי מהאי טעמא, דכל שמניחין א"י והולכין לכבוש ארצות חו"ל, נראין הדברים שהכיבוש אינו אלא כיבוש מעלי מסין.

רא"ש צדכריו מה דאיתא בירושלמי שם, רבי התיר כפר נמח. רבי אימי צע, ולא ממעלי מסין הן, סבר ר' אימי מעלי מסין כמי שנתכבשו. ומשמע מזה, דרבי דהתיר כפר נמח סבר מעלי מסין כמי שלא נתכבשו. ותמהו אחרונים לפ"ו אגמ' חולין ז' א', דאחא דרבי התיר בית שאן אמרינן, מתקיף לה ר"י צריה דר"ש בן פזי, ומי איכא למ"ד דבית שאן לאו מא"י היא, והכתיב ^{והוא} ולא הוריש מנשה את בית שאן ואת צנותיה. ופירש"י, אלא הניחום למס עובד. ומאי פריך, והא רבי ס"ל מעלי מסין כמי שלא נתכבשו, וא"כ שפיר התירה רבי. אכן לפמש"נ דכיבוש מעלי מסין היינו כיבוש יחיד א"ש. דהכי פריך, והלא צבית שאן היה לכה"פ כיבוש יחיד, דהיינו כיבוש מעלי מסין, וא"כ היאך התירה רבי על סמך עדותו של ר"י בן זרח שר"מ אכל שם עלה של ירק, ותסבא, והלא ר"מ ס"ל צע"ז כ"א א' כיבוש יחיד שמייה כיבוש, ואין אפשר לומר שאכל שם עלה של ירק בלא מעשר, אלא ודאי עשר, ור"י בן זרח לאו אדעתיה. איצטא, רבי כשלעצמו ודאי ס"ל כ"י לאו שמייה כיבוש, וכדקיי"ל להלכה ומה"ט התיר כפר נמח שהיה כיבוש מעלי מסין דהיינו כ"י. ואילו בית שאן דמסקינן דכל הטעם לפטורה הוא משום שלא כבשוה עו"צ אכל לא משום כיבוש יחיד, י"ל דלכסוף נכבשה כיבוש גמור.

ועייין חזו"א שביעית סי' ד' סק"ה כתב ח"ל, אם היה דוד כובש את כל הארץ היה ראוי שתחייב עכשיו סוריא מן התורה, כיון דכל עצמה שלא נתקדשה סוריא הוא משום שכיבשה בזמן שנשארו מן הארץ בלמי כבוש, וכיון שנכבשה כל הארץ וסוריא כבושה צד ישראל למה לא תתקדש. ושם חזר וכתב, במש"כ להסתפק אי כיבשו דוד ושלמה כל הארץ, ראיתי כי מקרא מלא הוא, דשלמה הניחם למס עובד עד היום הזה. ולמאי דמבאר חולין ז' א' חשיב כיבוש. וכן אמרו בירושלמי שביעית פ"ו ה"א, סבר מעלי מסין כמו שנתכבשו. ונראה, דלענין כל מקום דתדרוך קף רגלכם לא די צהעלאת מס, דמ"מ אין כאן

ישב ישראל ואין ראוי להוסיף על הארץ צעת שעדיין לא הוסיבו ישראל בארץ כולה, והיינו דין סוריא עכ"ל. אכן לפי דברינו קיי"ל דכבוש מעלי מסין לאו שמייה כיבוש, דהיינו כ"י, ומהאי טעמא גופא שאין ראוי לכבוש חו"ל קודם שהתיישבו ישראל בכל הארץ, הוא שאמרו בספרי, דכל שכבשו חו"ל קודם שכבשו כל א"י הו"ל כ"י, דע"כ אי"ו כיבוש לשם ישוב, אלא לשם העלאת מסין וכמש"נ. ועייין ר"ש סירלאו פ"ו דשביעית. (וממואל דבר נלמד דכיבוש החשמונאים ל"ח כיבוש, ודלא כהיעצ"ן צמ"ק, דהרי לא היה אלא כיבוש מעלי מסין). ומעתה מבואר היטב מש"כ הרמב"ם, דלכך חילק יהושע את הארץ כדי שלא יהיה כיבוש יחיד כו', פ"י, דע"י החילוק הרי הכיבוש הוא לשם התנחלות, ואין שם חשש של כבוש לשם העלאת מסין. (וא"כ ישימוס צהדיא למס עובד כמנשה צבית שאן וכשלמה בכל העם הותר אשר לא יכלו צנ"י להחרימם (מ"א ט' כ' כ"א) דומיהם). הרי נתבאר לנו מה היה הצורך בחילוק לחלות הקדושה צא"י. (ואע"פ שהרמב"ם לס"ל דבדברינו, אצל מסתמא דבריו לקוחין מדברי רח"ל, ויפורשו דבריהם כפי שפירשנו). דהיינו, ליתן הצביון הראוי לכיבוש, שלא יהא שם חשש שהכיבוש הוא כיבוש מעלי מסין. ואע"פ שאותו חילוק דמיייר ציה הרמב"ם הוא החילוק שעשו בשילה לשבעת השבטים הנותנים חה היה כבר לאחר י"ד השנה ואילו החילוק שהיה מדרש לקדושת א"י התקיים ז' שנים קודם לכן. עכ"ל דסגי היה צאותו חילוק קודם, להחיל קדושה על אותו החלק צבא"י שנתחלק לאחיזוי צמנות התלויות בארץ (וענ"ע).

ולמ"ד כיבוש יחיד, דהיינו כיבוש שלא לשם התנחלות, שמייה כיבוש, עכ"ל דהחילוק היה להקנות ליחידים וכמש"נ לעיל בדעת רב צקידושין מ"ב א'. וא"ש נמי דר"מ דסבר כ"י שמייה כיבוש אזיל לטעמיה דס"ל אדם מקנה דשלצ"ל. ומהפ"י הרב מרדכי רבינוצין שליט"א שמעת, ד"ל דרך לאחר שא"י נתקדשה צביבוש וחילוק, דהיינו צביבוש של התנחלות, שייך לספח לה סוריא אע"פ שהיא כיבוש יחיד, אצל מודה ר"מ דעיקר א"י צריכה כיבוש של התנחלות. ודפח"ח. ואין הדברים סותרים למשכ"ל צבית שאן שעשאה מנשה מעלי מסין דהיינו כ"י, שפיר חשיב כיבוש אליצא דר"מ. דסו"ס היה זה לאחר י"ד שכבשו וחלקו ודו"ק.

סימן ג

בגדרי מתנות עניים

ואי אמרת עובד אינש דינא לנפשיה, אמאי זה חה פאה, לינקוט פורא וליתיב, אמר רבא, מאי זה חה פאה לפוטרו מן המעשר כו'. ופירש"י לפוטרו מן המעשר, דאף פאה הנשארת הפקר חשיבא, ואע"ג דנקט לה איהו פטורה ממעשר. ונראה, דהרמב"ם ס"ל דהך דרבא לאו להלכתא היא, והלכך נאיד מפירוש הגמ' צמתניתא, ופירש צה פירוש אחר כמו שהוא לפנינו. דהנה צמל"מ פ"צ מהל' תרומות ה"ט כתב ח"ל, יש להסתפק צהא דקיי"ל דפאה פטורה מן המעשר, אם פטור זה הוא משעה שהפריש, או דילמא לאחר שזכו צה העניים. ונ"מ,

כתב הרמב"ם פ"צ מהל' מת"ע ה"ג, צעה"צ שנתן פאה לעניים, ואמרו לו תן לנו מזד זה, ונתן להם מזד אחר, זו חו פאה. וכן צעל השדה שהפריש פאה ואמר הרי זו פאה וגם זו, או שאמר הרי זו פאה חו. הרי שתייהן פאה עכ"ל. וכתב עלה הכ"מ, צעה"צ שנתן וכו', תוספתא דפאה פ"ב, ואיתא צפרק המניח עכ"ל.

וכבר תמהו ע"ז צפרק המניח הוצאה תוספ' זו ונתפרשה צפנים אחרות לגמרי. דאמרינן התם, ת"ש צעה"צ שהניח פאה מזד אחד וצאו עניים ונטלו מזד אחר, זה חה פאה.